

Balogh Mihály
prépost-főesperes, máramarosi orosz vicarius.

A MÁRAMAROSI GÖRÖG SZERTARTÁSÚ
OROSZ EGYHÁZ ÉS
VICARIATUS TÖRTÉNELME.

ÍRTA
ÉS FŐTISZT. BALOGH MIHÁLY
PRÉPOST-FŐESPERES. MÁRAMAROSI OROSZ VICÁRIUS UR Ő NAGYSÁGÁNAK
AJÁNLJA:

ZSATKOVICS KÁLMÁN GYÖRGY

ESPERES-LELKÉSZ
A „MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT” RENDES-, AZ „UNGVÁRI EGYHÁZ-
IRODALMI ISKOLA” DISZTAGJA.

MINDEN JOG FENTARTVA
UNIÓ KÖNYVNYOMDA RÉSZV. TÁRSASÁG UNGVÁR.
1909.

A máramarosi görög szertartású egyház történelmét nem csak azért érdemes megírni, mert ezen egyházhoz a vármegye lakosságának több mint 77 százaléka tartozik,¹⁾ hanem azért is, mert az ősi munkácsi egyházmegyét alkotó vármegyék közül Máramaros játszotta az egyházmegye múltjában a legfeltűnőbb szerepet, — mint azt az alább előadottakból látni fogjuk.

Máramaros megye ős lakói kétségkívül az oroszok ősei voltak, mivel köztudomásúlag az oláhokat Kun László király telepítette oda, míg a szászok és magyarok csak 1329-ben jöttek, be az öt korona városba.²⁾

De valamint tény, hogy az oroszok és oláhok voltak első lakói Máramarosnak, úgy az is tagadhatatlan, hogy e két nép a görög szertartású kereszténységet vette fel, a melyben máig is él. Arra nézve, hogy a máramarosi oroszok mikor vették fel a kereszténységet, határozott feleletet nem igen lehet ugyan adni, az azonban kétségtelen, hogy a magyarok bejövetele alkalmával már keresztény népet találtak itt, mivel az e tárggyal

¹⁾ Máramaros vármegye egyetemes leírása 243. t.

²⁾ Timon Imago Antiquae Hungariae III. 154.

foglalkozó írók¹⁾ egyhangú tanúsága szerint, nincs sehol nyoma annak, mintha a magyarok bejövele után tértek volna meg a máramarosi oroszok. Nem mellőzhető azon két ismert körülmény sem, hogy a Máramarossal legközvetlenebb érintkezésben lévő Dácia, t. i. a mai Erdély szláv eredetű népségét már az V. században megtérítette volt András, száműzött mezopotámiai püspök²⁾ és hogy másrészt a magyarok ép oly mértékben vették át a keresztény tant a bentlakó szlávoktól, mint a keleti és nyugati egyház missionáriusaitól.³⁾ így állván nézetem szerint a dolog, az a kérdés áll elő, mily terjedelemben lehetett benépesítve Máramaros a magyarok bejövele alkalmával? Ha végig tekintünk Máramaros megye térképén és ha tekintetbe vesszük a szláv népek azon jellemvonását, mely inkább a békés foglalkozások, t. i. a földművelés és marhatenyésztés iránt viseltetik előszere-tettel, rögtön beláthatjuk, hogy Máramaros megye a leg-régibb időkben csakis a Tisza medencéjénél és a Tisza mellékfolyóinak alsó részén volt benépesítve. S hogy pedig a feltevés nem alaptalan, mutatja azon ismert körülmény, hogy a Tisza jobb oldalán lévő mellékfolyók felső részén jelenleg létező községek javarészt csak a XVIII. században kezdtek alakulni azon lengyelországi orosz szökevényekből, kik a földesurak sanyargatásai s vallásuk üldözése miatt, odahagyva szülőföldjüket, nyájaikkal a máramarosi őserdők koszorúzza hegyeken barangoltak, mint azt a Máramaros felső és alsó vidékén lakó orosz nép közötti feltűnő physikai és szellemi különbség is mutatja.⁴⁾ Támogatja fenti nézetemet azon körülmény is,

¹⁾ Mészáros K. Magyarország az oroszok története. 5. t.

²⁾ Lucskay II. 38. I.

³⁾ Timon Imago antiquae Hungariae III. 177.

⁴⁾ Duliskovich „Istoriczeszkija Cserti Uhro Ruszkih II. 146.

hogy a máramarosi zárdák, melyeknek száma a XVII. században még 7 volt, mind a Tisza mellékfolyóinak alsó részén feküdtek, mint pl. a kricsfalvi, az uglyai, a II. József által eltörölt kövesligeti a Talabor mentén, a Tököly kurucai által elpusztított körtvélyesi a Taracz mentén. Megjegyzem, hogy a Szolyma határában feküdt Glotkó mezei zárda, mely az összes máramarosi zárdák között a legmagasabban feküdt s melyet a múlt század második felében a lengyel rablók fölégették, igen rövid ideig állott csak fenn s így kétségtelenül csak a XVII. század vég évében alapítottatott.

A keleti egyház fegyelmenél fogva, mindenkor a leghálásabb talaja volt a szerzetesi intézménynek, mivel fegyelmenél fogva a szerzetesek közül választatván a püspökök, a püspökök legbensőbb tanácsadói s úgyszólván a káptalan szerzetestársai voltak.

Világos ebből, hogy a keleti egyház zárdáit nemcsak azok szokták volt fölkeresni, kik e világról le akartak mondani, hanem mindazok is, kik kiválóbb szellemi tehetségeiknek az egyházban óhajtottak érvényt szerezni. Kítűnik ebből még az is, hogy a keleti szertartású kereszténység behozatala valamely vidékre maga után vonta ott a zárdák alapítását is. Máramaros megye lakói a keleti szertartású kereszténységet vévén fel még a magyarok bejövetele előtt, bizonyosnak tartom, ámbár írott adatokkal nem bizonyíthatom, hogy a magyarok nemcsak görög szertartású keresztényeket, hanem már szt. Bazil-rendű szerzeteseket is találtak Máramarosban. Arra a kérdésre, hol állhatott az első szt. Bazil-rendű zárda Máramarosban, alig adható helyesebb felelet, mint az, hogy Körtvélyesen, mivel a legrégebb adat, melyet a máramarosi zárdákra vonatkozólag ismerünk, az, hogy

IV. Béla megerősítette a körtvélyesi zárda kiváltságait.¹⁾

Hogy ki volt a körtvélyesi zárda alapítója, hogy mikor történt ez az alapítás s hogy mily napokat látott IV. Béla koráig, a midőn bizonyára a tatárjárásban elvesztvén okleveleit s így kétségessé tétetvén birtoklása, a szomszédok által új oklevelekért fordult a királyhoz,, arról mit sem jegyzett fel a történelem, valamint arról sem, hogy mily sorsa volt e zárdának Zsigmond koráig, a mikor ismét megszólalnak róla az írott emlékek. 1391-ben ugyanis Balicsa és Drágmester, bizonyára oláh nemzetségű előkelő máramarosi urak, újabb adománnyal gazdagították a szt. Mihály főangyalról nevezett körtvélyesi zárdát²⁾ s hogy ez adományozásra a nevezett két előkelő férfit egyedül a saját vallásos érzülete avagy a zárda szomorú anyagi helyzete is indította-e, adatok hiányában nem állapítható meg ugyan teljes bizonyossággal, de mindazáltal tekintve az e korban a szomszédos Moldvával folytatott harcokat, hová a magyar hadak bizonyára Máramarason keresztül vonultak, az utóbbi eset látszik valószínűbbnek. Balicsa és Drágmester azonban nem tartották eléggé biztosítottnak az általuk pártfogolt zárda jövőjét néhány hold föld adományozása által, hanem annak egy oly pártfogót is igyekeztek szerezni, ki elég tekintéllyel bírjon a siker reményével lépni közbe a zárda érdekében a legfőbb helyeken is. E pártfogót a konstantinápolyi patriarchában, mint a nem egyesült egyház fejében vélték megtalálhatni, miért is személyesen Konstantinápolyba menvén, az általuk újabban megajándékozott zárdát Antal patriarcha kegyébe ajánlották, hogy így aztán a zárda is *„tekintettel legyen a*

¹⁾ Lucskay II. 176. 1.

²⁾ I. Balugyánszky A. „Egyháztörténelem” II. 333. 1. jegyzet.

mi alázatosságunkra”, mint Antal patriarcha szerénykedve írja.¹⁾

Antal patriarcha 1391. aug. 14-én görög nyelven irt és függő ólompecséttel ellátott oklevélben elfogadja a körtvelyesi zárda védnökségét, előre is megerősít minden választandó apátot, a szomszédos érsek vagy püspök pártfogásába ajánlja az időszerinti apátot és a mi mindeneknél fontosabb, a körtvelyesi zárda apátságának rendeli alá a „Szilágyság, Medgyes-Alja, Ugocska, Berzava, Csahó, Bolvanov és Alma-Szeg” vidékén élő görög szertartású híveket.²⁾

E rendelkezés folytán tényleg főapátsággá lett a körtvelyesi zárda, mivel apátja nemcsak kivételet a püspöki joghatóság alól, hanem önmaga is püspöki joghatóság gyakorlására nyert felhatalmazást egy nagy terület hívei felett. Ide érve fejtegetéseimben, egy fontos kérdés áll elő, mely sok szép elmét foglalkoztatott már ugyan, de azért megoldást máig sem nyert és mely kérdés mélyen belenyúlik úgy a Kárpát alja orosz nép, mint pedig különösen a munkácsi és a részben belőle kiszakított szamos-újvári görög katolikus szertartású egyházmegyék történetébe. E fontos kérdés az, miért ajánlották fel Balicsa és Drágmester a nem egyesült egyház fejének a körtvelyesi zárdát? Lucskay³⁾ e kérdésre azt feleli, hogy Balicsa és Drágmester azért ajánlották fel a körtvelyesi zárda védnökségét a konstantinápolyi patriarchának, hogy így egyrészt elszakítsák a római egyháztól az eddig ezzel unióban élt máramarosi görög szertartású híveket s hogy így egyúttal kivonják azokat a munkácsi püspök joghatósága alól. Nem lehet

¹⁾ Lucskay 179. 1.

²⁾ Lucskay II. 181.

³⁾ Duliskovich II. C. 8.

itt helye annak, hogy az állítás alaptalanságát bőven és részletesen bizonyítsam, miért is csak annyit kívánok megjegyezni, hogy egyrészt a kárpátalji oroszok s így Máramaros görög szertartású lakói még a XIII. század derekán elszakadtak volt a római egyháztól s hogy másrészt 1391-ben a munkácsi püspökség még nem létezett, hanem nézetem szerint a Munkács vidéki görög szertartású híveket a Koriátovics Tódor herceg által alapított csernekhegyi, szt. Miklós püspökről nevezett zárda főapátja kormányozta. Ha pedig e nézetem nem téves, akkor nem lehet téves az az állítás sem, hogy Balicsa és Drágmester nem azért ajánlották a körtvélyesi zárdát Antal patriárcha pártfogásába, mintha e tettük által el akarták volna szakítani az uniótól s így egyúttal a munkácsi püspökségtől a máramarosi görög szertartású híveket, hanem tették ezt bizonyára azért, hogy munkácsmakovicai hercegség s így egyúttal a csernekhegyi főapátság területén kívül lakó máramarosi görög szertartású hívek ép oly főpap joghatóságának legyenek alárendelve a körtvélyesi zárda apátjának személyében, mint a minőnek Koriátovics a munkácsmakovicai hercegség területén lakó görög szertartásúakat rendelte alá a csernekhegyi főapát személyében.

A körtvélyesi zárda is illetve főapátság az e korból fennmaradt írott emlékek tanúsága szerint sok kárt szenvedett szomszédjaitól az anyagiakban, de azért a szellemiekben nyugodtan élvezte 's illetve gyakorolta azon előnyöket és jogokat, miket Antal patriárcha biztosított volt neki — egész 1491-ig tehát egy teljes századon keresztül. 1491. január 16-án rendelte el ugyanis II. Ulászló az engedelmességet János, az első ismert munkácsi püspök iránt a „*sab iuris dictione ecclesiae Beati Nicolai confessoris in oppido Munkács ritu grae-*

corum fundatae” levő papoknak, valamint ugyanezen a napon parancsolta meg Ulászló a Máramaros megye területén lévő keleti szertartású híveknek és papoknak, hogy adják meg Jánosnak az őt illető tiszteletet, engedelmességet és fizessék meg pontosan járulékait¹⁾ melyet ők, a János előadása szerint, megtagadtak volt tőle.

Arra a kérdésre, jogos volt-e ezen járulékok követelése is így a király rendelete a máramarosiakkal szemben, csak azon esetben lehetne kielégítő feleletet adni, ha ismernők teljességében a munkácsi püspökség alapítójának szándékát s így tudnók: az összes kárpátalja görög szertartású híveket kívánta-e egy főpásztor alatt látni, vagy pedig csak a munkácsi főapátság területén lakóknak kívánt püspököt adni? Nem ismerjük ugyan az alapító szándékát s így a fenti kérdésre teljesen kielégítő feleletet sem lehet adni, de én részemről, tekintettel a fentebb mondottakra valamint a következményekre, azon nézetben vagyok, hogy úgy a János követelése, mint pedig a király rendelete jogos volt, mert nem hihetem, hogy az, kitől a munkácsi püspökség alapításának gondolata és talán kivitele is származott, egyebet célzott volna, mint a Magyarország északkeleti részén lakó összes görög szertartású híveket egy főpásztor alá gyűjteni.

A király rendelete azonban nem igen használt János püspöknek — mivel a körtvélyesi zárda Hilár nevű apátja nem tűrte szó nélkül ezen, a körtvélyesi zárda főapátjának jogát és jövedelmét nem csak csorbító de teljesen tönkretevő rendeltetését, hanem annak visszavonása iránt tett lépéseket az udvarnál. A visszavonást azonban nem egyenes, hanem kerülő utón igyekezett kieszközölni Hilár és pedig oly formán, hogy a

1) Duliskovich 11. C. 8.

királytól megerősítését kérelmezte az Antal patriarcha 1391-ki oklevelének, jól tudva, miszerint e megerősítés elnyerése esetén könnyen utasíthatja vissza a János követeléseit. Hilár nem csalódott számításában, mivel Ulászló épnek és sértetlennek találván Antal patriarcha szabadalom levelét, Kassán 1494. május 14-én kelt oklevelével nem csak megerősíti a szabadalom levelet, hanem egyúttal az iránt is intézkedik, miszerint a körtvélyesi apát engedelmességgel a transalpini t. i. jászvásári érseknek tartozik, a munkácsi püspöknek csak tisztelettel.

Ulászló rendeletéből az tűnik ki, miszerint Hilár apát nem más okból választotta a jászvásári érseket egyrészt a munkácsi püspökkel, másrészt pedig az erdélyi érsekkel szemben, ki pedig a Mátyás király 1474. ki oklevelének tanúsága szerint, nem csak a körtvélyesi főapátság területén lakó hívek részére papokat szentelt, hanem ezek érdekében a királynál is közben járt — mint abból, hogy a jászvásári érsektől nem félthette úgy függetlenségét, mint a közelben lakó említett két főpaptól.

Daczára azonban Ulászló 1494. évi rendeletének, János püspök, támaszkodva az 1491-ki oklevélre, tovább is sürgette a máramarosi hívek felett való főnökséget s követelte tőlük az idáig a körtvélyesi apátot illető jövedelmeket, jól tudva, miszerint a király ha döntésre kerül a dolog, inkább fog az ő — mint teljesen a magyar király fenhatósága alatt lévő főpapnak, mint sem az idegen országbeli főpap joghatósága alá tartozó körtvélyesi apátnak igazat adni. A király talán így is cselekedett volna, ha János megjelenik a körtvélyesi apát által indított per tárgyalására kitűzött napon — de mivel ezt tenni elmulasztotta s mivel Geláz, az új apát felmutatta a király által négy év előtt a körtvélyesi apát

javára kiadott oklevelet, a király erkölcsileg kényszerítve volt ez idő szerint Geláznak adni igazat, miért is 1498. nov. 29-én kelt leiratában meghagyja Máramaros megye tisztviselőinek, miszerint Geláz apátot védjék meg kiváltságaiában János püspök ellen mindaddig, míg a köztük fennforgó per ítéletileg nem lesz elintézve¹⁾). Megtörtént-e a király által kítűzött időben a tárgyalás vagy sem — ép úgy nem tudni, mint azt, ki volt esetleg a nyertes — ámbár a következmények azt látszanak bizonyítani, hogy nem a körtvélyesi főapátság javára dőlt el a per. Egy jó félszázadig nincs ugyan semmi említés téve a munkácsi püspök és a körtvélyesi apát közötti viszonyról, de már 1556-ban világos jelét látjuk annak, hogy a körtvélyesi főapátság híveivel együtt a munkácsi püspök fennhatósága alá került. Az említett évben ugyanis Báthory György, Szatmár és Szabolcs megyék főispánja meghagyta Máramaros megye tisztviselőinek, hogy Hilár munkácsi püspököt vezessék be a szt. Mihályról nevezett zárda birtokába, ennek javait leltár mellett adják át neki, mivel ő van hivatva ezentúl úgy a zárda, mint pedig a kincsek gondját viselni²⁾). Hilár püspököt 1556-ban nevezte volt ki Izabella királyné munkácsi püspökké³⁾ s mivel a munkácsi zárda ez idő szerint romokban hevert⁴⁾ már, és egy más még pedig Erdélyhez közel fekvő székhelyről kellett az új püspök részére gondoskodni, a választás nem magára a körtvélyesi zárdára esett, mivel ez is távol feküdt Erdélytől, hanem a Bocskó mellett levő és szintén szt. Mihály főangyalról nevezett zárdára, mely a körtvélyesi főapátnak lévén a régibb

1) Bazilovics.

2) Lucskay II. 220.

3) Bazilovics I. 30.

4) Lehoczky „Beregvármegye” III. 358.

időben alárendelve, — világos, hogy a munkácsi püspök bevonulva a bocskói zárdába egyúttal a körtvélyesi főapátság birtokosává is lett.

Hilár püspök nem sokáig tartózkodott ugyan Máramarosban, mivel az időközben kijavított munkácsi zárdába tért vissza, mint azt Izabella királynénak 1558. július 3-án kelt rendelete mutatja¹⁾ és ez időtől kezdve a munkácsi püspökök háborítatlanul gyakorolták a Máramarosban lakó keleti szertartású hívek felett a joghatóságot egész 1686-ig s így elenyészett a körtvélyesi apátságnek egy nagy vidéknek keleti szertartású nép felett 1391-től gyakorolt hatalma s attól szedett jövedelme.

Midőn azonban azt állítom, hogy 1686-ig háborítatlanul és szakadatlanul gyakorolták a joghatóságot Máramaros görög szertartású lakói felett a munkácsi püspökök, semmikép sem tévesztem szem elől azon ismert körülményt, hogy 1648-tól 1686-ig, amely időszakban rendszerint két u. m. egy unitus és egy schizmatikus püspöke volt Munkácsyházmegyének, a joghatóságot Máramaros felett csakis a schizmatikus püspök gyakorolta. Ez állításomat legjobban igazolhatja azon jegyzőkönyv, melyet 1725-ben Hadermárszky Prokop máramarosi unitus vicarius és Kovács András szigeti latin szertartású káplán vett fel, mivel a jegyzőkönyv tanúsága szerint a máramarosi görög szertartású papok egyhangúlag azt vallották, miszerint Taraszovics (1634—1648) és Zékány (1658—1687) munkácsi püspökök kormányozták ugyan Máramarost, de Parthénról (1648—1670), ki pedig 20 évnél tovább volt munkácsi unitus püspök²⁾, nem is hallottak. Ezen constatált ténynek különben az az egyszerű oka volt, hogy okulva Taraszovics példáján³⁾,

¹⁾ Basilovics I. 31.

²⁾ Duliskovics II. 120.

³⁾ Lucskay III. 163—167.

kit I. Rákóczi György az Unióra való hajlamai miatt a munkácsi vár börtönébe záratott volt, sem Parthén, sem pedig unitus utódjai nem mertek az erdélyi fejedelmek által pártfogolt schizmatikus Máramarosba bemenni az unió terjesztése s így joghatóságuk kiterjesztése végett, még pedig annál kevésbbé, mivel szembe találták volna magukat a fejedelem által kinevezett schizmatikus püspökkel is.

Mióta azonban a munkácsi püspökök elnyerték volt a körtvélyesi főapát előtt a máramarosi hívek felett való joghatóságukat, eléggé gyakran tartózkodtak a körtvélyesi és más máramarosi zárdákban, mely tartózkodásokat megkívánta különben is úgy a papok életmódja, mint hivatalos működése felett való felügyelet, mint pedig a püspöki jövedelem javarészét képező „cathedraticum” — minden templomtól 4 frt évi díj beszédése.

Hogy pedig ez állításom nem alaptalan, kitűnik egyrészt Homonnai Drugeth Bálint huszti várkapitány-nak 1607 márc. 9-én kelt leveléből, melyben Simon moldvai vajda és Máramaros megye rendjének kérésére visszaadja az általa lefoglalt körtvélyesi zárda javait, mivel „azaz Clastrom ennek előtte való boldog emlékezetű fejedelmek idejében is oláh püspökök székhelye-volt¹⁾). Kitűnik másrészt pedig a fentebb említett jegyző-könyvből, hol az van mondva, miszerint Zékány püspök a Máramarosban alkalmazandó papokat a körtvélyesi zárdában szokta volt szentelni.²⁾

Említettem volt, hogy 1648-ig, t. i. a Taraszovics püspök haláláig s így az unió behozataláig, Máramaros megye a munkácsi püspökök joghatósága alá tartozott. Ismert dolog az is, hogy midőn 1646-ban a Parthén

¹⁾ Duliskovics II. 6y.

²⁾ Lucskay III. 165.

vezérlése alatt az unio elfogadtatott és a Taraszovics lemondása, illetőleg erőszakos eltávolítása után Parthén választatott meg munkácsi püspökké, az erdélyi fejedelem az unio iránt való ellenszenvéből a schismaticusok részére külön püspököt nevezett volt ki, úgy, hogy 1648-tól kezdve jó ideig két munkácsi püspök volt egyszerre. Őt ilyen, az erdélyi fejedelem által kinevezett schismaticus püspök nevét őrizték meg a fennmaradt okmányok.

A két első Juszka Sophronius és Árdán Parphirus felől alig tudunk egyebet, mint azt, hogy a munkács vidéki református prédikátorok által választatván püspökké a schismaticusok részére és soha sem levén felszentelve, csak névleg és csak igen rövid ideig viselték a püspöki hivatalt.¹⁾

De míg Juszka és Árdán csak névleg voltak püspökök, addig Zékány eleinte a munkácsi zárdából, később pedig a Parthén installációja után szülőhelyéről, a beregmegyei Miszticéről teljes hatalommal kormányozta Munkács egyházmegye nem egyesült híveit; de hatalmát bizonyára legjobban érvényesítette Máramarosban, hová a Parthén befolyása nem ért el s hol az őt pártfogoló erdélyi fejedelem támogatásában is részesült. S hogy ez tényleg úgy volt, mutatja a fent említett 1735-iki jegyzőkönyv, mivel ennek tanúsága szerint Zékány felette gyakran tartózkodott Máramarosban papszentelés, canonica visitatio és cathedaticum szedése végett. Zékánynak 1687 nov. 8-án²⁾ történt halála után Apaffy Mihály fejedelem Sztójka Józsefet, az uglyai zárda egyik szerzetesét nevezte ki a schismaticusok részére püspökké s ezzel megalapította, ha lehet így szólani, az önálló máramarosi

¹⁾ „Ruszkója Beszéde” 1859. évf. 27. 1.

²⁾ Basilovics VI. függelék.

püspökséget, mivel úgy Sztoyka, mint pedig utódja Theodorovics Dosiatheus csakis Máramaros felett gyakoroltak joghatóságot és csak is Máramaros püspökeinek nevezték magukat.¹⁾ míg Zékány az összes schismatikusokat kormányozta s munkácsi püspöknek írta magát.²⁾

A Sztoyka püspöki kinevezésének éve még nem bizonyos, de én azt hiszem, hogy a kinevezés nem történt rögtön a Zékány halála után, hanem csak 1690 körül, midőn a schizmatikus érzelmű Rakóveczky Metód (1688—1690.) munkácsi püspök, de Camelis József első apostoli vikárius (1689—1706.) által kiszorított a püspöki állásból.

E nézetemet támogatni látszik a már többször idézett 1725-iki jegyzőkönyv, mivel ebből az tűnik ki, hogy egyrészt Rakóveczky is gyakorolt egy ideig joghatóságot Máramaros felett, ami pedig csak a Zékány halála után és a Sztoyka kinevezését megelőző időben történhetett s hogy más részt a Sztoyka püspöksége mintegy 20 évig tartott.³⁾

Miután pedig Sztoyka püspökségének első nyomát 1695. máj. 13-án találjuk,⁴⁾ midőn a gyulafalvi zárdában felruhazványt ad egy György nevű papnak a hídvégi parochiára, míg püspökségének utolsó nyoma 1711-ből van⁵⁾ s miután továbbá a két keltezés közt csak 16 év van, utódjáról pedig az első adatot 1719. március 17-én találjuk⁶⁾, azt kell hinnem, hogy Sztoyka 1692-ben s így ifjabb Apaffy Mihály által lett püspökké kinevezve és 1712 körül halt el.

¹⁾ Lucskay III. 106.

²⁾ Lucskay III. 106.

³⁾ Lucskay III. 106.

⁴⁾ Lucskay III. 106.

⁵⁾ Lucskay III. 106.

⁶⁾ Basilovics IV. 7. 75.

Midőn de Camelis 1689-ben munkácsi püspökké s illetve apostoli vicáriussá lett¹⁾, teljes joggal reflektálhattott a máramarosi hívek felett való joghatóságra, ám-bár azt sohasem sikerült elnyernie, Igaz ugyan, hogy Diáriumának²⁾ tanúsága szerint felvette címei közé ezt is: „Episcopus máramarosiensis” s megfordult 1690 augusztus 11-én Huszton is, hol mise közben püspöki áldásban részesítette a jelenvolt híveket, de ugyanazon Diárium tanúsága szerint sem papokat nem szentelt, sem papokat nem rendelt a máramarosi parochiák részére. Valamint zsinatokat sem tartott Máramarosmegye papságával, holott a Diárium elősorolja az egyházmegye összes espereseit, valamint a de Camelis által tartott zsinatokat. Annak, hogy 1690-ben de Camelis Huszton s így Máramaros területén is megfordult az az egyszerű magyarázata lehet csak, hogy mivel ekkor még Apaffy nem lévén értesülve a Rakoveczky eltávolításáról, nem nevezett volt ki a schismaticusok részére külön püspököt, jónak látta de Gamelis Ugocsa- s illetve Szatmár-megyéből is átmenni tapogatózás céljából, mely tapogatózás kevés biztatót nyújtott neki a jövőre nézve.

Ismerve de Camelis erélyes és buzgó fáradozását az unió terjesztése és a papság anyagi és szellemi javának előmozdítása érdekében, talán csodálkozni fog valaki, hogy de Camelis sorsára hagyta Máramarosi és nem igyekezett oda is bevinni úgy az uniót, mint az ezzel jövő anyagi és szellemi jobblétet? E csodálkozásnak azonban nem lehet alapja, ha meggondoljuk, miszerint kormányzásának első éveiben még a Kollonics hatalmas pártfogása mellett sem érhetett volna el sikert Máramarosban az erdélyi kor-

¹⁾ Lucskay III. 15.

²⁾ Megjelent e sorok írójának átiratából a „Történelem Tár” 1895. évi IV. füzetében.

mány ellenséges magatartása folytán, míg kormányzásának második felében a kiütött Rákóczi-féle felkelés folytán nemcsak Máramarosra, de egyáltalán egész egyházmegyéjére sem igen fordíthatott nagyobb gondoskodást, kénytelen lévén a felkelők elől egyházmegyéje nyugati szélére, Eperjesre menekülni.¹⁾

De Camelis halála után I. József király Hodermarszky János Józsefet nevezte volt ki munkácsi püspökké, ki az egri püspökök ellenzése folytán a pápa által meg nem erősítve és így fel sem szentelve kormányozta nyolc éven át (1707—1715) az egyházmegyét.²⁾ E zavarteljes időben kísérletet tettek volt a Hodermarszky hoz ragaszkodó, valamint a még elég számmal levő schismatikus¹⁾ érzelmű papok arra nézve, hogy behívják Munkácsa Sstcycát ki ez idő szerint szentelni szokta volt a munkácsi püspökség részére a papokat.³⁾

E kísérlet nem sikerült ugyan, de mégis nagy sensatiot okozott így a primás, aki az udvar körében s talán mindennél jobban siettette, Hodermarszky bukását, illetve elejtését az udvar által mely választania, kellvén az unió és a Hodermarszky személye közt, csak ez utóbbinak elejtése által menthette meg amazt?⁴⁾

Midőn a Rákóczi-féle fölkelés a majthényi mezőn véget ért s így a schismatikusok örökre elveszni látták az erdélyi kormányban bírt pártfogójukat, jelesebb tagjai Máramarosban arra a gondolatra jöttek, hogy célszerűbb lesz az uniót elfogadni s így egyúttal az anyamegyéhez visszatérni. E tervök végrehajtása céljából Hodermarszky

¹⁾ Lucskay III. 80.

²⁾ Bazilovics III. 128—137.

³⁾ Duliskovics 111. 43.

⁴⁾ Basilovics II. 173.

Prokop a fentnevezett püspök testvérének vezérlete alatt 1715 február havában Szigetre gyűlést hívtak össze, mely azonban sikertelen maradt, mivel a református vallású és így a schismaticusokat pártoló megyei urak széjjelugrasztották az egybegyülteket, s ámbár e felett való panaszukkal az uniót óhajtó papok Keresztély Ágost primáshoz fordultak, ügyük ez idő szerint még nem arathatott sikert, mivel épp ez időben legkritikusabb utón *állván* a Hadermarszky és Bizánczy közötti vetélykedés a püspöki szék felett, az unio ügyeinek vezetésével megbízott Hodermarszky Prokop sem léphetett fel kellő eréllyel s így szerencsével Máramarosban az unio érdekében.¹⁾ Ezen adat különben egy újabb bizonyítékot is képezhetett azon fentebbi állításom mellett, hogy Sztoyka 1712—13. halt el, mivel a Sztoyka halálával beálló püspöki székiüresedés javalhatta, nézetem szerint az unio elfogadásának indítványozását Máramaros nem egyesült papsága közt.

A mi azonban 1715-ben Hodermarszky Prokopnak a fent előadott okok miatt nem sikerült volt, sikerült két évvel utóbb, t. i. 1717-ben bátyjának, a lemondott munkácsi püspöknek, ki talán, hogy méltónak mutassa magát azon polcra, mélyről az egriek letaszították, támogatva a kincstári tisztviselők által, kiket Efdódi gróf egri püspök kért s buzdított volt arra, elfogadtatta és aláíratta az uniót Szigeten Máramaros papságának egy és talán nagyobb része által. Hogy pedig az ismert Máramaros megye görög szertartású papságának csak egy része fogadta el s hogy így az unio 1717. nem volt általános, mutatják a következmények, kevéssel ugyanis az unio elfogadása után a máramarosi schismaticusok

¹⁾ Duliskovics III. 43.

új püspököt választottak maguknak Theodorovics Dositheus személyében, ki teljesen függetlenül kormányozta megyéjét a transalpin t. i. a jászvásári érsektől. Megjegyzem itt azonban, hogy a már oly sokszor idézett 1725-i jegyzőkönyv tanúsága szerint az, miszerint úgy Sztoyka, mint Theodorovics teljesen függetlenül kormányozták megyéjüket csak úgy eshetett meg, hogy Sztoyka a saját szavai szerint administratora volt a moldvai érsekségnek, míg Theodorovics egyúttal gyulafehérvári érseknek írta magát nem lévén ez időben Erdélyben sem érseke, sem püspöke a schismaticusoknak¹⁾).

Dositheus 1718—19. táján lett püspökké, de működését felette bénította úgy a folyton terjedő unió, mint pedig a Bizanczy munkácsi püspök s illetve apostoli vicarius fellépése (1716—1733) ki egyenesen a királyhoz fordult a szerinte bitorló Dositheus eltiltása végett a püspöki hivatal gyakorlásától. Bizanczy panaszára III. Károly király 1720 augusztus 22-én kelt leiratában meghagyta Máramaros megye közönségének, miszerint a görög szertartású népek a Bizanczy elismerésére, az iránta való engedelmességre és az őt illető jövedelem pontos lefizetésére szoríttassanak, míg Dositheust, mint bitorlót a további működéstől tiltsa el²⁾).

Tudva azonban jól, hogy a szóbeli eltiltás nem igen fogja akadályozni Dositheust a püspöki hivatal gyakorlásában, a bécsi haditanács 1729. aug. 27-én kelt leiratában tudatta Máramaros megye közönségével, miszerint a Dositheus ellen kiadott királyi rendelet végrehajtásánál szolgálatára bocsátja a megye területén tartózkodó katonaságot is.³⁾ Bizanczy bizonyára megőrült

¹⁾ Lucskay III. 107.

²⁾ Duliskovics III. 76. jegyzet.

³⁾ Lucskay III. 184.

az udvar erélyes közbelépésének, de ismerve a viszonyokat nem elégedett meg pusztán az udvar támogatásával, hanem arra kért még engedélyt, miszerint személyesen canonicus visitatiót végezhesen Máramarosban. Az engedély arra nézve 1720. aug. havában adatott meg Bizanczynak, mit azon remény kifejezése mellett hozott Erdődy gróf egri püspök Máramaros megye közönségének tudomására, miszerint a canonica visitatio végett Máramarosba menendő Bizanczynak legkisebb akadályt sem fognak útjába gördíteni.¹⁾

így fölvértvezve úgy a schismaticusok gyűléte mint pedig a többnyire református vallású megyei urak ellenséges indulata ellen, Bizanczy a canonica visitatiót 1721 utolsó negyedében teljesítette s ennek lefolyásáról Erdődy gróf egri püspököt 1722 január 30-án értesítette²⁾. E canonica visitatio nem volt egyszerű szemle az egyházak felett mivel oly intézkedéseket szült, mik hivatva voltak az unitus nép és papság anyagi és szellemi helyzetét előnyösebbé tenni, mint a minő az a schismaticus püspökök alatt volt. Bizanczy ugyanis a canonica visitatio alkalmával a papok existenciáját igyekezett minde- nek előtt biztosítani s így egyúttal a hívek terhein is könnyíteni az által, hogy minden hitközségben. a pap, a kántor és az egyházfi részére bizonyos ingatlant jelölt ki állandó javadalmazásul s a kijelölést magába foglaló kimutatást azon kérelemmel küldte be a vármegye közönségéhez, hogy a kijelöltek hagyassanak helyben, a földes urak pedig, első sorban a kincstár ismerjék el az egyház szolgálainak szabadalmait a Lipót-féle 1690. évi diploma értelmében³⁾. E praecedensre is.

¹⁾ Lucskay III. 162.

²⁾ U. t. 163.

³⁾ Bazilovics II. 97—104. •

hivatkozhatott, a mennyiben de Camelis 1690-ben hasonló kéréssel járult volt és pedig sikerrel Bereg- és Ugocsa vármegyék közönségéhez az általa e megyék területén kijelölt egyházi illetve lelkészi és kántori ingatlanságok megerősítése tárgyában¹⁾.

Mivel pedig Bizanczy azt tapasztalta, hogy a földesurak rász néven veszik és teljes erejükből ellenzik is azt, hogy a kántori és egyházfői állások jobbágyaiból töltsenek be, nem csekély kárt szenvedvén ez által, azért ahoz az ügyes expedienshez nyúlt, hogy az egyes hitközségben lakó több pap közül az egyiket lelkésznek, a másikat kántornak s esetleg a harmadikat egyházfinak tette, oly kikötéssel természetesen, hogy a lelkészszé tett pap helyére, ennek elhalálózása után a kántorrá vagy egyházfivá tett pap lépjen²⁾) Bizanczy ezen ügyes eljárása nem csekély mértékben érdemli meg bámulatunkat, mivel ez eljárása által egyrészt egyszerű módon eloszlatta a földesurak neheztelését s illetve ellenkezését respektálni tartozván ezek úgy is minden felszentelt pap kiváltságát. S mivel másrészt igen tapintatosan megörvösölte a papok nagy száma folytán természetesen beállott rendetlenségeket és visszaéléseket, nem csekély előnyére úgy a papság, mint pedig az alája rendelt nép anyagi és erkölcsi érdekeinek.

Miután azonban Bizanczy e tapintatos intézkedése dacára sem akarták soha a földesurak közül három egyén mentességét ismerni el egy egyház mellett, a megye csak föltételesen erősítette meg a Bizanczy intézkedését, 6 felsőbb helyre készült felírni, mi arra indította Bizanczyt, hogy kérje Erdődyt, miszerint befolyásával eszközölje ki a felsőbb helyeken intézkedésének jóváhagyását.³⁾

¹⁾ Lucskay III. 46.

²⁾ Lucskay III. 165.

³⁾ Lucskay III. 156.

E canonica visitatio által azonban nem lett rendbehozva az unió ügye Máramarosban, sem pedig biztosítva a munkácsi püspök joghatósága, mivel a Dositheus pártfelei avval érveltek és vonták ki magukat a visitatio alól, hogy Máramarosmegye soha sem tartozott a munkácsi püspök joghatósága alá, mivel az újabb időben az önálló máramarosi püspökök, ezek előtt pedig a körtvélyesi apát s így közvetve a moldvai érsek joghatósága alá tartozott.¹⁾

Hogy ez érvelés aaptalansága valamint az erdélyi unitus püspökök időközben Máramaros felett igényelt joghatóságának képzelt volta bebizonyíttassék, Bizanczy kérésére Foglár György egri örkanonok mint püspöki helyettes 1724. év végén vizsgálatot rendelt el Máramarosban a következő öt pont felett:

a) gyakoroltak-e a munkácsi püspökök Sztoyka József előtt joghatóságot Máramarosban s ha igen, hányan és kik ?

b) igaz-e, hogy az Appafy Mihály által de Camelis munkácsi és Athamár erdélyi püspökök, korában máramarosi püspökké kinevezett Sztoyka József függetlenül kormányozta a máramarosi híveket úgy Athamár erdélyi, mint de Camelis munkácsi püspöktől ?

c) igaz-e, hogy Erdődi egri püspök fenhatósága alatt Hodermarszky József és testvére Prokop terjesztették el Máramarosban az uniót, nem pedig Athamár erdélyi püspök?

d) igaz-e, hogy a moldvai schismaticus érsek által felszentelt és semminemű királyi kinevezéssel nem bíró Dositteust a munkácsi püspök királyi rendelet folytán a joghatóság gyakorlától eltiltotta s így a joghatóságot Máramarosban megszerezte és azt jelenleg is bírja?

²⁾ Duliskovics III. 63.

e) van-e valami panasza a máramarosi papságnak Bizanczy ellen s ha igen, minő?

E vizsgálat megejtésével Hodermarszky Prokop, Bizanczynak máramarosi vicariususa és Kovács András szt. Ferencz-rendű szerzetes és szigeti lakó latin szer-tartású káplán bizattak meg, kik az említett jegyzőkönyv tanúsága szerint 1725 márc. 11-én kezdték meg a vizsgálatot Bocskón s lefelé haladva a Tisza mentén ugyanazon év május 21-én Gernyesen fejezték be azt.

Kihallgattak a vizsgálat alkalmával tanúképen 38 lelkészt, kik közül legidősebb volt a 68 éves András nevű bedői lelkész, a legfiatalabb 30 éves István nevű kőrösmezői lelkész.

Miután, pedig a kihallgatott tanúk, mint már futólag említém is, egyhangúlag azt vallották, hogy Sztoyka előtt Rakoveczky, Zékány és Taraszovics munkácsi püspökök gyakoroltak joghatóságot Máramaros felett; hogy Sztoyka csakugyan függetlenül kormányozta az erdélyi püspöktől Máramarosi; hogy az uniót valósággal Hodermarszkyék hozták be Máramarosba Erdődy gróf egri püspök gondoskodása folytán; hogy továbbá Bizanczy Máramarosba jöve Dositteust eltiltotta a joghatóság gyakorlásától; s hogy végre nincs semmi kifogásuk Bizanczy ellen! Foglár a beterjesztett jegyzőkönyvet megerősítve kiadta Bizanczynak, mint oly fegyvert, mellyel legjobban védelmezheti meg jogát Máramarosra nézve a schismaticusok kifogásai és lázadásai, valamint az erdélyi püspök igényei ellen.

Daczára azonban a vizsgálat kedvező eredményének, Bizanczy még sem nyugodott meg, teljes diadalt nem nyert, minek egyedüli oka az volt, hogy az unió a jegyzőkönyv tanúsága szerint még csak a Tisza mentén fekvő falvakban vert volna gyökeret, míg a

megye hegyes s így kevésbé hozzáférhető vidékein még a schisma virágzott. Ez állítás alaposságát bizonyítja az, a vizsgáló biztosok nyilatkozatából ismert körülmény, miszerint az első kövesligeti, kaszói, szigeti eszterek papjaikat a vizsgálaton való megjelenéstől eltiltották, úgy¹⁾ másrészt pedig azon tény, hogy Máramaros megye közönsége csak 1769. július 11-én jelenthette a Helytartótanácsnak, hogy a megye területén többé egy schismaticus sincs.²⁾

De nemcsak a világi, hanem a szerzetes papság egy része is idegenkedett az uniótól, miután az akkor még virágzó három u. m. kövesligeti, uglyai és fejéregyházi zárda közül csak egy, t. i. a fejéregyházi zárda főnöke a 60 éves Antal atya jelent meg a vizsgálaton s így unitus érzelműnek mutatta magát. Annak, hogy a három zárda lakói nem értettek egyet az unió dolgában, egyszerű oka csak az lehetett, hogy míg a fejéregyházi zárda közel lévén a kincstári uradalom székhelyéhez Szigethez, nem látta célszerűnek magára vonni a nagy hatalmú és befolyású kincstári tisztviselők neheztelését az unió el nem fogadása által, addig az uglyai és viszont szomszédos kövesligeti zárda székhelye lévén a schismaticus püspököknek, az unió elfogadása s így a Dasitteus püspök eltávolítása által nem csekély erkölcsi és anyagi kárának nézett volna elé.

Ámbár az unió mint említém, a Szigettől távol eső zárdákban s a megye felső vidékén nem is foglalt tért s így a Dositteus híveinek száma még elég tisztességes volt, mindazáltal Dositteus tartva a Bizanczy erélyétől és a rendelkezésére bocsátott karhatalomtól, egy ideig respektálta a Bizanczy eltító rendeletét s legalább

¹⁾ Duliskovics III. 75.

²⁾ Lucskay Hlf 217.

nyilvánosan semmi püspöki ténykedést nem végzett. Midőn azonban nesztét vette a Bizanczy betegeskedésének, kilépett tartózkodó állásából s újból kezdett papokat szentelni, mint azt az általa 1731-től 1733-ig kiadott felszentelési bizonylatok, valamint Olsavszky Simon püspök és utóbb apostoli vicariusnak (1733—1737.) 1733. aug. 5-én kelt s Erdődy gróf egi püspöktől a Bizanczy elhalálózása alkalmából intézett felterjesztései mutatják, mivel Olsavszky azzal igyekezett, különösen sürgősnek tüntetni fel Bizanczy utódjának kinevezését, hogy az öregség folytán már megvakult Dositteus az uglyai zár-dában újból szentel papokat, neki pedig t. i. Olsavszky-nak nincs hatalmában a Bizanczy tilalmának és átkának Dositteussal szemben érvényt szerezni. Olsavszky e felterjesztése bizonyára kihívta volna az Erdődy gróf fellépését Dositteus ellenében, ha ez tovább él, de már a 100 év felé járó aggastyán vagy még 1733-ban vagy legkésőbb 1734 elején elhunyt s így halálával véget vetett az önálló máramarosi püspökségnek is.¹⁾

Ha azt kérdezzük, mily hatással volt Máramaros megye keleti szertartású lakóinak vallás-erkölcsi állapotára ezen körülbelül 40—45 évig létezett önálló püspökség, egyéb felelet nem adható mint az, hogy e püspökség csak a fegyelmezés, az erkölcsi elvadulás megszilárdítására szolgált, mivel úgy Sztoyka mint pedig Teodorovics kormányzásukban sem az egyházjog, sem pedig az egyszerű gyakorlatosság szabályaihoz nem ragaszkodtak.

Legvészteljesebb volt a hívek vallás-erkölcsi állapotára azon folytonos gyakorlata e két püspöknek, melynél fogva minden ok és szükség nélkül annyi papot szenteltek, hogy egy-egy faluba 3—4 pap is jutott,

¹⁾ Lucskay III. 223.

mely papoknak legnagyobb része, — nem lévén neveltetésükre nézve semmi intézkedés és képzettségükre nézve semmi iskolák felállítva, oly tudatlan volt, hogy a babonát és erkölcsi tévhitet nem hogy eloszlatta volna, de működésével még inkább előmozdította.¹⁾ A második ok pedig, mely szintén nem kis mértékben járult az erkölcsi tévhit terjesztéséhez a két püspök alatt, a többi közt az volt, hogy nemcsak tudatlanokat, de valóságos gyerekeket szenteltek fel egy-egy jó emberük kedvéért vagy egy pár forint szükségéből s hogy másrészt az egyes papok által elkövetett visszaéléseket és a kihágásokat nem kellő szigorral büntették, nem azt nézvé a büntetés kiszabásánál, hogy a vétkes megjavuljon, hanem azt, hogy a büntetésül kiszabott bírságból minél több pénz folyjon be a püspök pénztárába.

Arra vonatkozólag, hogy valóságos gyermekeket is szenteltek fel a püspökök, fényes példák találhatók. Bacsinzky András munkácsi püspök 1770—1809. azon feljegyzésében²⁾, hogy Riskó Mihály bemutatván neki 1783 szept. 4. felszentelési bizonyítványát, melyet Dositteus máramarosi püspök állított volt ki részére 1731-ben bevallotta, hogy felszentelése alkalmával még csak 13 éves volt.

A kihágások elnézését, sőt oly vétségek megtűrését illetőleg, miket a keleti és nyugati egyház egyaránt a legérzékenyebben szokott büntetni, nem egy adatot találunk e két püspök életéből feljegyezve, miért is csak például hozom fel, hogy Sztoyka 1711-ben megengedte Ignác és Miklós trebusai papoknak, kik pedig második házasságban éltek, hogy minden szertartást, sőt misét is végezzenek³⁾ míg Dositteus 1718 január 3-án egy

¹⁾ U. o. 167.

²⁾ Lucskay III. 220.

³⁾ Duliskovics III. 28.

Moyer György nevű felszentelt pap nősülésére ad engedélyt,¹⁾ holott mind a két rendbeli engedély nomlok-egyenest ellenkezik úgy nyugati, mint pedig a keleti egyház fegyelmével.

Lesznek, kik olvasva e sorokat, azt fogják mondani, hogy a munkácsi püspökök alatt sem állottak jobban a dolgok s hogy az önálló püspökök működése csak ép oly hatással volt a máramarosi hívekre, mint a minővel lett volna a munkácsi püspököké e korban. Ezen ellenvetés azonban aligha állhat meg, mivel egyrészt a munkácsi püspökségben ily visszaélések és kihágások csak de Camelis előtt találhatók s mivel másrészt Munkácsyegyházmegye viszonyainak legfelületebb ismerője is kénytelen kivallani, hogy a máramarosi hívek közt máig is sokkal nagyobb a babona és az erkölcsi tévhit mint az egyházmegye többi hivei közt. Az előadottak nyomán bátran merem állítani, hogy tévedésben van úgy Balugyánszky, midőn azt állítja, hogy Máramaros megye görög szertartású hivei a Bizanczy koráig az erdélyi, hol pedig a moldvai érsek fenhatósága alá tartoztak²⁾, mint pedig téved az is, ki azt írta³⁾ miszerint 1728-ig a taracközi lelkészek névleg pedig, Miklós, Károly, Hénok és Gerváz egyúttal máramarosi püspökök is voltak. E két állítás ugyanis ellentmond minden eddig ismert okmány tanúságának.

Már Hodermarszky püspök belátta volt, hogy Máramarosban csak úgy biztosítja az unió ügyét és ezzel a munkácsi püspökség joghatóságát, ha ott egy állandó helyettessel fog bírni, kinek egyedüli feladatát az unió megerősítése s illetve kiegészítése képezné. E belátás

¹⁾ U. o. 75.

²⁾ Balugyánszky II. 331.

³⁾ Schematismus Munk. 1876. 20. 1.

folytán mindjárt kormányzása kezdetén magához hívta Lengyelországból Prokop nevű testvérét, egy képzett és tapasztalt Bazil-rendű szerzetest. Azon harc, melyet Hodermarszky a saját püspöki székeért az egriekkel folytatott, mely csak az ő lemondásával ért véget, nem engedte meg neki, hogy Mára marosban vicáriusi állást rendszeresítsen, miértis Prokop testvérét csak 1723-ban Bizanczy nevezte ki máramarosi vicáriussá.¹⁾

Bizanczy azonban nemcsak vicáriust nevezett ki Máramarosban, hanem, hogy a vicáriusnak állandó lakása legyen, felhívta a megye papságát, miszerint a vicárius részére Szigeten belsőséget és házat vásároljon. Bizanczy e szándékával szemben az ellenséges érzelmű városi tanács büntetés terhe alatt megtiltotta a város polgárainak, hogy e célra belsőséget vagy házat adjanak el. A városi tanács e tilalmát csellemel játszotta ki, Exlbeek Rudolf Antal helyettes sóigazgató oly módon, hogy 1722. június 15. Podzsa János és Gönczy Erzsébet szigeti lakosoktól vett házat odaajándékozta a máramarosi görög katolikus papságnak. Mivel pedig a belsőség csekély volt, megvásárolta a Ferenczy Pál belsőségét és azt is a nevezett papságnak adta át.²⁾

Hodermarszky Prokop a maga hivataloskodását főleg az 1725-iki vizsgálat által tette emlékezetessé, mivel e vizsgálat eredménye volt első sorban, ha nem is rögtön az unió teljes diadala s a munkácsi püspök joghatóságának biztosítása Máramarosban.

Hodermarszky halála után Bizanczy *Olsavszky* Simont nevezte ki Máramarosban vikáriusnak, ki azonban püspöki vikárius levén, egyúttal nem hagyhatta el Munkácsot s így nem is tartózkodott Máramarosban, ámbár

¹⁾ Lucskay IV. 234.

²⁾ Lucskay IV. 236.

a máramarosi viszonyok rendezése érdekében Munkácsról is igen sokat tett.¹⁾

Midőn Olsavszky Simon munkácsi püspökké, illetve apostoli vicáriussá (1733—1737.) lett, nem nevezett ki Máramarosba vicáriust, hanem a vicáriusi teendők végzésével Kupcsenka János szigeti lelkészt bízta meg úgy, hogy elmondhatjuk, miszerint Olsavszky névleg, Kupcsenka pedig tényleg volt máramarosi vicárius, Kupcsenka ugyan tanulatlan ember volt, de mindazáltal az ő emberségének és tapintatosságának köszönhető többek közt, hogy Dositteus halála után a még elég tekintélyes számú schismaticusok nem választottak maguknak más püspököt, hanem alávetették magukat a munkácsi püspöknek.²⁾

Olsavszky utódja Blazsovszky Gábor (1738—1742.) *Bulykó* Gergely sz. Bazil-rendű tartományi főnököt nevezte ki 1740-ben máramarosi vicáriussá, aligha más okból, minthogy meg akarta takarítani azon összeget, mit a püspök a máramarosi cathedraticumból a vicárius fentartására engedett volt át, jól tudván, hogy a szerény igényű szerzetes kellő ellátást fog kapni a megyéje területén levő rendektől is. *Bulykó* a fejéregyházi zárdából nyerte ellátását, hol el is temettetett.³⁾

Bulykó utódjául Olsavszky Manó püspök, illetve apostoli vicárius (1742—1767.) Blazsovszky Jánost, elődjének rokonát s általános vicáriusát nevezte ki Máramarosba vicáriusnak, ki azonban alig egy évi működése után elhalt s elődje mellé a fejéregyházi zárdába temettetett el.⁴⁾

Blazsovszky helyét *Bacsinszky* András szécs-tar-

¹⁾ III. Lucskay IV. 237.

²⁾ III. Lucskay IV. 237.

³⁾ Lucskay IV. 238.

⁴⁾ Lucskay IV. 238.

nókai esperes-lelkész, egy képzett s a közügyekben felette jártas férfiú foglalta el. Kupcsenkonak 1747-ben történt halála után a vicáriusi hivatal a szigeti lelkézi hivattal egyesítettet. Mivel pedig ez ideig Szigeten a görög szertartásúaknak saját templomuk nem volt, hanem a szertartásokat a piaristák templomában végezték. Bacsinszky belsőséget vásárolt s azon állítá fel a Szacsal hitközségtői vásárolt fatemplomocskát. Mivel azonban Bacsinszky nagy barátja és kész szolgálja volt az egrieknek, kik részére Rómában az apostoli protonotárius címét szerezték meg, mellyel sem előtte, sem utána idáig egy munkácsi megyés pap sem lett kitüntetve (kivéve a legújabban kinevezett Papp Antal püspöki irodaigazgatót) magára vonta Olsavszky neheztelését, ki elkeseredett harcot folytatott az egriekkel egyházmegyéje önállóságáért s kénytelen volt a vicáriusi állásról lemondani s mint sátor-alja-újhelyi lelkész fejezni be életét.¹⁾

Bacsinszkyt a vicáriusi széken *Haurilovics* Dániel püspöki általános ügyhallgató váltotta fel. Ámbár *Haurilovics* egészen képzett s különösen a hittudományban kiváló jártassággal bíró férfiú volt, mindazáltal őt is elődjének a sorsa érte utol. *Haurilovics* eddig csak feltételezett okokból volt kénytelen lemondani állásáról s mint sz. Bazil-rendű szerzetes fejezte be életét a munkácsi zárdában.²⁾

*Haurilovics*ot *Zsetkay* András követte a vicáriusi széken, ki azelőtt szerencsi lelkész volt. Egyedül *Zsetkay* éberségének köszönhető, hogy egy *Sinesius* nevű kóbor schismaticus püspök Máramarosban nem támasztott oly zavarokat, mint *Szatmárban*, hová a kedélyek lecsillapítása s illetve a megzavart rend és béke helyreállítása

⁵⁾ Lucskay IV. 239.

⁶⁾ Lucskay IV. 239.

végett királyi biztost kellett küldeni. Emlékezetessé tette vicáriusi működését Zsetkay még azáltal is, hogy alatta nyílt meg a szigeti görög katolikus elemi iskola, melynek belsőséget és építési anyagokat ő eszközölt ki a kincstárnál.¹⁾ Az első munkácsi káptalan kanonokjává, illetve nagyprépostjává neveztetvén ki Zsetkay, Bradács püspök (1767—1772.) *Taraszovics* Mihály ungvári lelkészt nevezte ki helyére vicariusnak. Midőn a munkácsi püspök javadalmazására a tapolczai apátság adományoztatott, — meg kellett szünni a cathedraticum címén szedett illetékeknek. Mivel pedig ily formán a máramarosi vicárius is elesett egyetlen jövedelmétől, a királynő Bacsinszky püspök kérésére 400 frt évi fizetést adományozott a vallásalaphól a máramarosi vicárius részére. Azzal azonban, hogy a vicárius javadalmazása a vallásalap terhére vétetett át, elvesztette egyúttal a püspök vicáriusi kinevezési jogát s ez időtől fogva a püspök hármás kijelölése alapján a király nevezi ki a vicáriust.²⁾

Taraszovics kanonokká neveztetvén ki, utódjául a királynő *Kőszegy* György szerencsi lelkészt nevezte ki. Mivel pedig *Kőszegy* nagymérvű szembaja csakhamar képtelenné tette hivatala vezetésére s mivel időközben ismételten panasz lett ellene emelve állítólagos zsarolásai miatt, hivatalától nem fosztatott meg ugyan, de hivatala vezetésével *Ragáczy* Sándor bízott meg. Midőn azonban *Ragáczy* Sándor neveztetett ki könyvbíróként, Máramaros megye közönsége kérésére *Kőszegy*, ki időközben szembajából is kigyógyult, visszahelyezett hivatala viselésébe. Nevét egy 5000 frtos alapítvánnyal örökítette meg, mely alapítványt a szegény-

¹⁾ Lucskay IV. 240.

²⁾ Lucskay IV. 240.

sorsú orosz és oláh nemzetiségű tanuló ifjúság részére tett.¹⁾

Köszegy halála után *Papp* Bazil munkácsi kanonok neveztetett ki három évi időtartamra vicáriussá, ki alatt a régi fatemplom helyett Szigeten új kötemplom építtetett, mely 1808-ban lett megáldva.

Mikor *Papp* Bazil visszatért a káptalanba, *Tabakovics* Mihály theologiai tanár neveztetett ki vicáriussá.²⁾

Tabakovics kanonokká levén előléptetve *Andruhovics* István szintén theologiai tanár lett utódjává a vicariusi székben kinevezve.³⁾

Andruhovics alig két évi működése után hasonlóképp kanonokká neveztetvén ki I. Ferencz király *Anderkó* Péter szintén theologiai tanárt nevezte ki vicáriussá. *Anderkó* neve a máramarosi vicáriusok közt nemcsak azért foglal legelőkelőbb helyet, mert ő viselte idáig legtovább 54 évig a vicariusi hivatalt, hanem azért is, mert alapos tudományos képzettsége, megnyerő egyéni tulajdonságai és a közügyekben való élénk és befolyásos részvétele folytán nemcsak az alája rendelt nép és papság szeretetét és ragaszkodását nyerte meg eddig ismeretlen mértékben, atyját és patriarcháját látván benne a nép és a papság, hanem mindazoknak legjobb mérvű becsülését és tiszteletét is, kik vele akár a nyilvános, akár a magánélet terén érintkeztek.⁴⁾

Ép ezen józanul kétségbevonhatlan tények folytán nem bírom én kimagyarázni *Anderkó* eljárását 1856-ban. IX. Pius pápa 1853. dec. 6-án kelt bullájával megengedvén az oláhajku görög katolikusok részére a

¹⁾ Lucskay IV. 241.

²⁾ Lucskay IV. 241.

³⁾ Lucskay IV. 243.

⁴⁾ Lucskay IV. 243.

szamosújvári püspökség felállítását, az új egyházmegyébe kellett bekebelezni Máramaros megye oláh ajkú parochiáit is. Anderkó ámbár oláh nemzetiségű ember volt, úgy is mint vicarius, úgyis mint szigeti lelkész a munkácsi anyaegyházmegyébe kívánt maradni és maradt is. E kívánságaival ellentétbe azonban minden megengedett, sőt meg nem engedett eszközt felhasznált arra, hogy Máramaros megye parochiáiból minél több vétesek át az új egyházmegyébe.¹⁾ Csakis Anderkó ez eljárásának tulajdonítható az, hogy midőn 1856. dec. 7-én a szétválás megtörtént Máramaros megye görög kath. parochiának több mint felerésze szám szerint 94, „az új egyházmegyébe kérte magát felvétetni.”²⁾

Anderkó utódja *Pásztélyi Kovács János* huszti lelkész és máramarosi főesperes lett, ki alatt a vicáriatus külfénye addig nem ismert fokra emelkedett. Pásztélyi ugyanis az 1869—72 szakban a huszti kerület országos képviselője 1870-ben az autonómiai congressuson a máramarosi papság megbízottja s 1871-től címzetes apát volt. Emlékezetessé lett vicáriusi működése azért is, hogy a régi vicáriusi lakot a kincstár egy a templomhoz közel fekvő tágas emeletes épülettel cserélte be s hogy másrészt a vicáriusi javadalmazást az ő személyére a vallásalapból ő Felsője 2100 fitra emelte fel. Hasonlóképp emlékezetes lett az ő vicariatussága a szigeti görög katolikus hitközség történelmében is, mivel 1871. július 8-án váltak ketté az addig egy hitközséget alkotott orosz és oláh ajkú hívek oly formán, hogy tetszésére bízott minden családapának abba a hitközségbe lépni be, mely neki jobban tetszik.³⁾

¹⁾ A rónaszéki gk. lelkészek jegyzőkönyve.

²⁾ Schematismus Dioecesis. Műnk. 1876. évf. 150.

³⁾ Schematismus Dioecesis. Műnk. 1876. évf. 151.

Midőn Pásztélyi a máramarosi vicáriusi széklet a munkácsi püspöki székkal cserélte el, ő Felsőge *Fankovics* Sándor ilonczai esperes-lelkész, sz. széki ülnököt nevezte új vicáriussá. Fankovics működését emlékezetessé tette idáig egyrészt az, hogy a vicáriusi fizetés állandóan 1200 forintra emeltetett fel s hogy másrészt a vicáriatus külfényének emelésére 1887-ben ő is címzetes apáttá neveztetett ki. Nem kis mértékben járult hozzá a vicáriatus külfényének emeléséhez az is, hogy egyrészt a vicáriusi lak a kor igényeinek megfelelőleg úgy külsőleg mint belsőleg is, teljesen újra átalakított s hogy másrészt a magas kincstár bőkezűségéből s a hívek áldozatkészségéből majdnem alapjából renovált szigeti parochiális és egyúttal vicáriusi templom 1894. év szeptember 30-án *Firczák* Gyula munkácsi püspök által nagy ünnepélyességek közt fölszenteltetett.

Fankovics Sándor vicáriusnak 1896. dec. 30-án történt halála után a vicáriusi méltóság öt negyed évig maradt üresedésben, mivel *Firczák* Gyula püspök csak 1898. március 12-jén 1547. sz. a. kelt intézkedésével nevezte ki *Firczák* Mihály vörösmarti esperes-lelkész és sz. széki ülnököt Fankovics utódjává. Hogy mily bizalommal viseltetett *Firczák* Gyula püspök a Balogh Mihály tehetsége és képzettsége iránt, illetve, hogy mily várakozást fűzött a Balogh Mihály vicáriusi működése iránt, onnét tűnik ki, hogy Balogh Mihályt oly tágas jogkörrel ruházta fel a vicáriatus területén, a minővel Balogh egyetlen elődje sem bírt idáig a vicáriusi székben.

És hogy a püspök ezen bizalma illetve várakozása alapos és megokolt volt, azt Balogh Mihály eddigi működése fényesen beigazolta. Mivel azonban a Balogh vicáriusi működése még nincs lezárva illetve java folya-

matban van, azért az még nem is érett meg arra, hogy a történetírás tárgya legyen.

A Balogh működését úgy a királyi kegy, mely őt 1900-ban rajki c. préposttá nevezte ki, mint pedig az ökörmézői választókerület népe, mely őt 1905-ben egyhangúlag képviselőjévé választotta, — a legméltóbb elismerésben részesítette úgy, hogy igazat kell adnunk annak a férfúnak, ki elfogulatlanul bírálván meg a Balogh működését, azt mondotta, hogy Balogh Mihály teljes mértékben rászolgált már idáig is arra, hogy neki Máramaros vármegye orosz népe szobrot emeljen.

A máramarosi orosz ajkú vicárius hatósága alá, ki hivatalát egy alszentszék segélyével végzi, 91 anya- és 87 fiókegyházban közel 130 ezer lélek tartozik.

Máramarosi vicáriusok :

1. Hodermarszky Prokop	1723—1726.
2. Olsavszky Simon	1729—1733.
3. Bulykó György	1740—1742.
4. Blazsovszky János	1743—1744.
5. Bacsinszky András	1746—1754.
6. Haurilovics Dániel	1754—1761.
7. Zsetkay András	1761—1772.
8. Taraszovics Mihály	1772—1778.
9. Kőszeghy György	1778—1806.
10. Papp Bazil	1806—1809.
11. Tabakovics Mihály	1809—1813.
12. Andruhovics István	1813—1815.
13. Anderkó Péter	1815—1869.
14. Pásztélyi-Kovács János	1869—1874.
15. Fankqyics Sándor	1875—1896.
16. Balogh Mihály	1898 .